

grote poelgebieden. Van west naar oost gaande is dat allereerst het gebied tussen Aagtekerke, Grijskerke en Meliskerke dat ook wel bekend staat als de Pekelinge en de Plomperit. Dan het poelgebied tussen Grijskerke, Koudekerke en Meliskerke, met daarin Hoogelande. Nummer drie is het wat kleinere poelgebied tussen Oostkapelle en Middelburg, in het westen begrensd door de weg/rug Oostkapelle via Grijskerke naar Middelburg, en in het oosten door de Noordweg. Het zuidelijke deel van deze poel wordt wel aangeduid als de Sint Laurens Weihoek. Het vierde en laatste poelgebied is dat tussen Veere en Middelburg, met daarin Schellach, en met als duidelijke westgrens de Noordweg. Als het om de bodemopbouw van Walcheren gaat, is het eiland vaak vergeleken met een kom of een schotel: laag en vlak in het midden, met een opstaande rand daaromheen. Wie het eiland ook maar een beetje kent en de hoogtekaart bekijkt, zal echter inzien dat dat beeld onjuist is. Liever maak ik daarom de vergelijking met een poffertjespan met diverse kommen of vakjes, onderling gescheiden door hogere randen. Zo vreemd als het beeld van die ene kom of schotel is, zo weinig realistisch is ook de aanduiding het Platte van Walcheren die wel wordt gebruikt om het Walcherse poelgebied aan te duiden. Walcheren is niet plat en omvat niet één maar meerdere poelgebieden. En zelfs die poelgebieden zijn lang niet overal plat, maar onregelmatig qua reliëf of hollebolliig. Wie op zoek gaat naar het laagste punt van het eiland, komt – afgezien van de weg onder het Dampoor-aquaduct op 11,5 meter onder NAP – uit ergens tussen de Oude Veerseweg en het Kanaal door Walcheren; daar ligt het maaienveld op 1,60 meter onder NAP.

En schets van de bodemopbouw is nog niet hetzelfde als een verklaring voor het ontstaan ervan. Vroeger is daarover veel gespeculeerd. Iemand als Jacob Verheye van Citters (1753-1823) dacht nog dat Walcheren was ontstaan uit vier delen, de latere wateringen, en dat de vroegere grenzen daartussen nog herkenbaar waren aan lage geulen. Het was de bodemkundige/geografe A.W. Vlam (1909-1999) die met haar in 1942 gepubliceerde onderzoek voor het eerst duidelijk maakte dat het eiland ooit deel uitmaakte van een groot veengebied, waarin krekten inbraken die het veen plaatselijk opruimden. Na verloop van tijd verlandden deze krekten en ontwikkelden ze zich tot de latere, hogere kreekruigten. Vanouds lopen de Walcherse wegen daarover; vandaar dat ze zo kunnen kronkelen als bijvoorbeeld de Walcherseweg/Seisweg. Vanouds liggen ook de dorpen en de boerderijen op de ruggen en had de boer bij voorkeur daár zijn akkerland: droog, zavelig en met zoet water in de ondergrond. De lagere poelgebieden waar een meer of minder dikke laag klei op het veen ligt, waren sinds lang in gebruik als grasland, en daar ontbraken wegen en boerderijen. Daar werd ook al sinds de middeleeuwen gemoerd of danik gedolven: veen onder de klei vandaan wroeten om er brandstof uit te winnen. De Walcherse boeren waren vanzelfsprekend vertrouwd met deze opbouw van het eiland, met alle daaraan verbonden landbouwkundige mogelijkheden en beperkingen. Zo kon op de ruggen 's zomers het gevaar dreigende de wintermaanden – tot de komst van het gemaal Boreel in 1930 – in de poelgebieden vaak onder wateroverlast. De door Vlam in 1942 aangedragen nieu-

we kennis over het ontstaan van Walcheren was niet onmiddellijk gemeengoed. Waarschijnlijk heeft dat in de Tweede Wereldoorlog de geallieerden parten gespeeld bij hun plannen tot inundatie van het eiland. Zeker twee ingenieurs gaven uiting aan hun twijfel: een opzettelijk veroorzaakte dijkbreuk zou geen snelle overstroming van het hele eiland tot gevolg hebben, gezien de gevarieerde hoogteligging van Walcheren. En inderdaad werd na het eerste geallieerde bombardement (op 3 oktober 1944 bij Westkapelle) hun twijfel bewaarheid, zodat ook nog op drie andere plaatsen bombardementen nodig waren. Pas toen liep het grootste deel van het eiland onder water. Bij alle aandacht die vooral vorig jaar weer uitging naar de strategische betekenis van Walcheren in de oorlog, kwam dit aspect niet of nauwelijks aan bod. Op de oorlogsinundatie en de droogmaking volgde de herverkaveling en vanaf 1982 ook nog een ruilverkaveling. Dat alles bracht met zich mee dat veel van de vroegere hoogteverschillen zijn vervaagd of

soms zelfs zijn verdwenen. Dankzij verbeterde ontwatering is akkerbouw tegenwoordig mogelijk in de poelgebieden waar ook wegen kwamen te liggen en boerderijen werden gebouwd. Gelukkig waren de veranderingen op Walcheren niet zo rigoureuze als die op Schouwen-Duiveland na de Rimp van 1953. Daar schiep men een nieuw, Noordoostpolderachtig landschap. Op Walcheren bleven de hogere kreekruigten en de lagere poelgebieden nog altijd herkenbaar als de meest wezenlijke bouwstenen van het landschap. Bij een volgende gelegenheid gaan we wat dieper in op enkele van deze bouwstenen.

Aad de Klerk

Met dank aan Johan van Cranenburgh, Waterschap Scheidelstroom.

Bronnen

– P. Blom e.a., 'Historische atlas van Walcheren', Nijmegen 2009.
– A. de Klerk, 'Hoe Walcheren niet ontstond', in: 'De Wete 43 (2014), nr. 1, pag. 23-25.

Walcheren van de kaart

Middelburg en Walcheren op Ceylon

Koninkrijkes

Op het grote eiland Ceylon, dat sinds 1972 Sri Lanka heet, zijn nog sporen van het Nederlandse koloniale verleden te vinden. De eilandstaat Sri Lanka ligt ten zuiden van India.

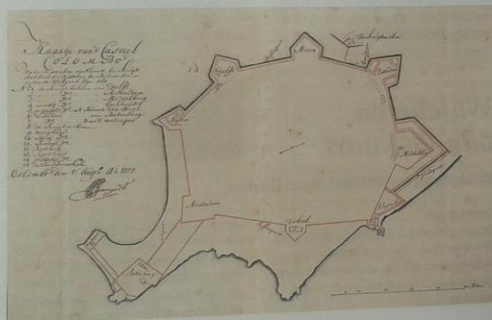
Ceylon is in 1505 door de Portugezen ontdekt. Joris van Spilbergen was in 1602 de eerste Nederlander die op Ceylon contact legde met de lokale bevolking. Hij zieldde voor het Veerse handelshuis van Balthasar de Moucheron. Deze maatschappij wordt

gezien als een van de voorlopers van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). De belangrijkste man die Van Spilbergen

Locatie van Sri Lanka, gelegen ten zuiden van India. (www.operationworld.org)

† Casteel van Colombo, C.P. Boomgart, 1722. (wikimedia)

op Ceylon ontmoette was de koning van Kandy, de vorst van een van de koninkrijkes op het eiland. De koning sloot een bondgenootschap met de Nederlanders met als doel de al bijna honderd jaar op het eiland aanwezige Portugezen te verdrijven. De Zuid-Europeaanen waren op godsdienstig gebied fanatiek en dwangmatig in de ogen van de Kandiers. Het goede contact met Van Spilbergen leidde in eerste instantie niet tot een verdere samenwerking.

Verbond met de VOC

Pas in 1637 sloot de koning van Kandy een militair verbond met de VOC in Batavia. Het doel van dit verbond was om met ondersteuning van de Nederlanders, de Portugezen van het eiland af te krijgen. Als dank voor de Nederlandse steun werden de VOC op voorhand handelsvoordelen toegezegd.

Er volgde een langdurige, harde strijd tus-

sen de twee Europese grootmachten. Alle Portugeuse forten aan de noord- en zuidwestkust van Ceylon werden in de loop der jaren door de VOC veroverd. Als laatste viel in 1658 het zogeheten Casteel, het verdedigingswerk van de hoofdstad Colombo, in handen van de VOC.

De VOC zag na de zege op de Portugezen haar kans schoon om een handelsmonopolie op te eisen. Het ging de compagnie vooral om het verkrijgen van het alleenrecht op kaneel, het belangrijkste product van het eiland.

Ceylon was nu van de Portugezen af, maar kreeg in plaats daarvan te maken met een andere dominante bezettingsmacht. Het was een lot waarin Ceylon slechts kon berusten. Ongeveer anderhalve eeuw, tot aan de komst van de Engelsen rond 1795, bleef de VOC heer en

Plattegrond van Negombo (Degumbo). Op de achtergrond (midden) het eiland Walcheren. Johannes Vingboons, 1665. Uit: Atlas van kaarten en aanzichten van de VOC en WIC, genoemd Vingboons-atlas. (Zeeuwsche Bibliotheek, MAG 3146 C 18)

meester over grote delen van het eiland, vooral over de kustgebieden. Na Java was Ceylon de belangrijkste VOC-vestiging.

Kattekop Middelburg

Bij Sri Lanka ligt in het uiterste noorden een groep eilanden die in de VOC-tijd de Kattekoppen werd genoemd. De bewoners van de Kattekoppen leverden hout en paarden aan de VOC. De meeste eilanden kregen de naam van een Nederlandse VOC-stad. Amsterdam, Delft, Enkhuizen, Haarlem, Hoorn, Rotterdam en Middel-

Middelburg-eiland, fragment uit de 'Kaart van het eyland Ceylon', Duperron, 1789. (Zeeuwsche Bibliotheek, Grote atlas van de VOC, deel IV, Ceylon, 2008)

'Plaan van het fort, oude staet en omlegende situatie op Negombo', Anoniem, 1721. Negombo wordt aangegeven met de letter B en het eiland Walcheren met D. (Zeeuwsche Bibliotheek, Grote atlas van de VOC, deel IV, Ceylon, 2008)

burg. Het laatstgenoemde eiland heette in de lokale taal Poengertivo of Punkudutivo. Tegenwoordig hebben bijna alle eilanden inheemse namen. Alleen Delft staat nog in de Nederlandse taal op de kaart.

Walcheren

Aan de westkust van Sri Lanka ligt Negombo. In de baai ten zuiden van die stad ligt een langwerpig eiland dat in de VOC-tijd de naam Walcheren kreeg. Nu heet dit stuk land Munnakkara.

Overigens is in Negombo een netwerk van zogeheten Dutch Canals. Deze waterlopen werden voornamelijk aangelegd ter bevordering van de handel. Ze bewijzen al eeuwen hun nut, want ze zijn nog steeds in gebruik. De kanalen vormen een van de vele Nederlandse koloniale erfenissen op Sri Lanka.

Punt Middelburg

Eveneens aan de westkust, iets zuidelijker van Negombo, ligt Colombo, de hoofdstad

van Sri Lanka. De Portugezen bouwden hier het Casteel ofwel het Fort van Colombo. Zoals eerder vermeld, werd het verdedigingswerk tijdens de Portugees-Nederlandse strijd veroverd door de VOC. Het verkeerde daarna in slechte staat en werd door de Nederlanders weer opgebouwd. De meeste zogeheten punten of bastions die het fort bevatte, werden wederom naar Nederlandse VOC-steden vernoemd. Een ervan heette Middelburg. Tijdens de Engelse bezetting werd het Casteel van Colombo grotendeels ontmanteld. Het definitieve einde werd een feit toen de muurresten werden afgebroken voor stadsuitbreiding. Van het Casteel is niets meer over. Wel wordt de moderne wijk die op deze plek is gebouwd, nog altijd Fort genoemd. Dit

stadsdeel is het financiële centrum van Sri Lanka.

Punt Middelburg is dus verdwenen. Walcheren heet nu Munnakkara en Kattekop Middelburg heet Punkudutivo. Dankzij het prachtige vierde deel van de Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, dat is gewijd aan Ceylon, kunnen we aan de hand van historische kaarten het koloniale verleden van Nederland als het ware herbeleven.

Jaco Simons

Bron

- Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, deel IV, Ceylon. R. van Diessen en B. Nelemans, Voorburg 2008.

Van 27 juni tot en met 4 oktober jl. werd in het Dijk- en Oorlogsmuseum Het Polderhuis in Westkapelle het werk getoond van de kunstenaar Frieda Rutgers van der Loeff-Mielziner (1877-1948). In de aanloop naar de expositie kwamen via een oproep in *De Wete* (nr. 3, april 2015) nog twee schilderijen van Frieda Rutgers van der Loeff-Mielziner boven

water, een resultaat waarmee zowel het Polderhuis als de kleinkinderen van de kunstenaar ontzettend blij waren. Frieda was Duitse van geboorte, maar zij woonde in Nederland met haar tweede echtgenoot, een Nederlander. Ze heeft in het begin van de vorige eeuw in Westkapelle ge-

schilderd en getekend. Over haar ervaringen in Westkapelle schreef ze een artikel in het Duitse tijdschrift *Wochenpost* (vierde jaargang, nr. 30, 24 april 1932). Het artikel, getiteld 'Westkapelle und seine Bewohner. Aus einem der interessantesten Dörfer Hollands', werd vertaald door Marjan Minderhoud.

Gesloten en trots

Een Duitse kijk op Westkapelle, 1932

Wanneer aan de westkust van het heerlijke, mooie eiland Walcheren, in het dorp Westkapelle, een storm woedt zo erg dat

horen en zien je vergaat; wanneer de Noordzee met bovennatuurlijke kracht de zwaarste stenen van de zeedijk als erwten